

Гнатів З. Я.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри методики музичного виховання і дирижування
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

Hnativ Zoriana

Candidate of Philosophical Sciences, Associate Professor,
Senior Lecturer at the Department of Technique of Musical Education and Conducting
Drohodych Ivan Franko State Pedagogical University

МИСТЕЦТВО УПРАВЛІННЯ ОСВІТНЬОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В КОНТЕКСТІ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ: КУЛЬТУРНО-ЕСТЕТИЧНА СКЛАДОВА

Анотація. На сучасному етапі процес трансформації освітніх процесів України у напрямку європейської інтеграції є важливим чинником в розвитку як національної, так і світової цивілізації. Даний процес зумовлений комплексом міжнародних та внутрішньодержавних чинників та передумов. Особливості їх взаємодії, вплив на інноваційні процеси у сучасному розвитку освіти є предметом наукових пошуків та визначають актуальність даного дослідження. Освітній комплекс є складовою національної економіки, тому успішна організація освітньої політики України є запорукою підвищення рівня життя всього суспільства. Сьогодні, в умовах війни ці питання набувають кульмінаційної актуальності. Однією з передумов успішного процесу євроінтеграції є вдосконалення управління освітньою діяльністю, відтак формування складових ефективного профілю сучасного менеджера освіти, його компетентностей відповідно вимогам часу. Вміння вчитися впродовж життя допомагає встигати за світом та підлаштовуватися до умов змінного ринку праці.

Ключові слова: євроінтеграція, освітня діяльність, менеджер освіти, компетентності, культура, естетичне виховання, емоційний інтелект.

Постановка проблеми. Українське бачення світу в XXI столітті випливає з глобалізаційних процесів з Європейським Союзом. Євроінтеграція для України означає якісно новий рівень співпраці чи взаємодії різних країн у європейському масштабі у різних сферах. Не виключення становить і соціальна сфера в цілому, в якій переплітаються всі складові життєдіяльності людини, та сфера освіти зокрема. Європейський рівень освіти в Україні став пріоритетом, метою, національною ідеєю. Підготовка освічених, кваліфікованих фахівців вимагає нових підходів, нового бачення, нового мислення. Адже, як зазначає В. Кремень: «Зміна ідей, знань, технологій відбувається швидше, ніж зміна людського покоління. А це означає, що при звичній, традиційній освіті навчити людину на все життя неможливо не тільки в хорошій школі, а й у найкращому університеті... Перед сучасною освітою дедалі нагальніше постає завдання навчити навчатися, виробити потребу в навчанні впродовж життя» [7].

Українська вища освіта і наука мають колосальний потенціал змінити консервативну і ще багато в чому «совкову» систему. Вміння управляти освітніми процесами, відповідно до вимог часу, роблячи акцент на гуманітарний складник, естетичне виховання, культурний розвиток, емоційний інтелект тощо ми доводимо їх необхідне та важливе місце в структурі профілю менеджера освіти. Відтак актуальність формування світоглядних знань, національних позицій, освіченої людини XXI століття – Людини культури у будь-якій галузі не викликає заперечень.

Мистецтво керування, як і мистецтво виховання, лікування є найважчими із мистецтв. Від особистості керівника, його цінностей, пріоритетів, вмінь, знань, таланту, креативності тощо залежить доля оточуючого середовища, всіх його суб'єктів, доля теперішнього і майбутнього. Тому дана проблема знаходиться на перетині наукових досліджень різних галузей та наук – педагогіки, філософії, психології, історії, менеджменту, економіки, культури, мистецтва та ін.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Функціонування Європейського Союзу, тенденції європейських інтеграційних процесів у XXI столітті, проблеми та перспективи набуття Україною членства в Європейському Союзі висвітлюють в своїх працях науковці, фахівці державного управління, політики, політологи, аналітики (Л. Прокопенко, О. Антонова, Т. Шинкаренко, В. Фадєєв, І. Яковюк, В. Завадський та ін.). Особливості й динаміку впровадження Болонських декларацій в Україні, зокрема – під виглядом проблеми інноваційного розвитку освіти в своїх дослідженнях висвітлюють В. Кремень, В. Андрущенко, С. Ніколаєнко, І. Зязюн, В. Скотний, Н. Скотна, В. Шинкарук, О. Вишневський та ін.

Серед досліджень психологів, які піднімають питання психологічних аспектів формування особистості менеджера важливе місце посідають праці О. Білоус, В. Гончарової, Л. Мітіної, Л. Карамушки, Л. Соколової, Л. Кривеги, В. Рибалки, П. Препелиці та ін. Питання конкурентоздатності менеджерів в контексті психологічних особливостей висвітлювали в своїх доробках Є. Охотський, В. Андреев, В. Василенко, Р. Фатхутдінов, Т. Ткаченко та ін.

Важливими є дослідження проблем морально-етичної спрямованості формування фахівців не тільки в сфері управління, але і будь-якої галузі, універсальної моделі усвідомленого людського буття в процесі творення цивілізації – людини культури, оптимальні шляхи розвитку якої знаходяться в площині філософського, мистецько-культурного освітнього простору. Серед наукових досліджень даного напрямку – праці Т. Хоменко, А. Швецової, Л. Романкової, О. Кузнецової, Т. Лильо. Принцип культуровідповідності освіти розробляли свого часу педагоги Я. Коменський, А. Дістервег, К. Ушинський, В. Сухомлинський та ін.

У філософських працях Л. Фейєрбаха, М. Шелера, К. Ушинського, В. Дільтея, Г. Сковороди, П. Юркевича, інтегровано філософські, психологічні, педагогічні погляди на людину як суб'єкта виховання, визначено сут-

ність виховання не як здобуття і накопичення певної суми знань, а як розвиток особистості, пошук ідентичності та шляхів самореалізації.

В межах мистецтвознавчих досліджень проблема виховання особистості засобами мистецтва виокремлена в дослідженнях Е. Дюркгейма, М. Монтессорі, Д. Рескіна, в творчій діяльності вітчизняних композиторів та педагогів М. Лисенка, Ф. Колесси, С. Людкевича, М. Леонтовича, Д. Січинського, А. Вахнянина, Я. Степового, К. Стеценка, О. Нижанківського та інших. Сучасні педагоги мистецько-культурного напрямку О. Олексюк, О. Рудницька, Г. Падалка, О. Михайличенко, Л. Масол, Л. Кияновська та ін. ведуть глибокі теоретичні і практичні дослідження вагомості естетичного виховання, адже утвердження гуманізму для людини і в людині здійснюється тільки через культуру. Цивілізаційний поступ держави, будучи обумовлений економічним, політичним і культурним розвитком суспільства, неможливий без такого феномену як культурна освіченість.

Виклад основного матеріалу. Людина народжується і живе в спільноті, без якої важко мріяти про майбутнє, так як і без праці, без освіти, без сім'ї, без культури. Відчуття визнання і запрошення до чогось – це більше, ніж бути «в мережі». Воно означає віднайти простори, в яких з нашими руками, головою та серцем можливо відчутися себе частиною чогось більшого – соціуму, покликання, того, що потребує нас, і того, що потребуємо ми. Піднімаючи питання освітніх проблем сучасної України, формування високопрофесійних фахівців, розуміючи євроінтеграційний напрямок нашої держави, ми безперечно повинні розуміти історичну ситуацію загального соціокультурного поступу Європи та Європейського союзу. Тому неабияке значення для розвитку нашої держави має розуміння історичних та сучасних трансформаційних процесів.

Європейський Союз в своєму історичному становленні пройшов не простий шлях. Мрії міжвоєнної епохи, бажання відірватися від імперського ярма і побудувати сучасні держави і суспільства радикально змінили політичну карту Європи і Європу, яку ми знаємо сьогодні. Події того часу є пульсуючою темою людства. Сучасні воєнні події України змінюють хід історії.

Будуючи європейське майбутнє кожен на своєму місці повинен робити свою справу – мудро, вміло, ставити перед собою цілі та йти до їх виконання. Безперечно, що сильні організатори і лідери здатні провести модернізацію країни. «Саме людський вимір, – як зазначає Василь Кремень, – нині стає пріоритетним у характеристиці глобальних цивілізаційних змін, оцінці їх значимості та впливу. Тому категорії «лідерства», «інтелігентності», «таланту» й інші стають у ряд ключових. Якраз ефективне формування та використання потужного потенціалу освітньої сфери, її теоретико-методологічного і методичного супроводу слугують розкриттю і підтримці найсильніших сторін кожної індивідуальної особистості, окремого інституційного утворення, національного або інтернаціонального суспільного об'єднання. При цьому з цілком зрозумілою метою – досягнення кожним індивідуальним чи колективним суб'єктом передових, лідерських, конкурентоспроможних життєвих позицій у глобалізованому світі» [9, с. 5].

Основними тенденціями інтеграційної стратегії у формуванні Європейського освітньо-наукового простору є зміцнення європейської та глобальної співдружності, міжкультурне порозуміння, критичне мислення, політична та релігійна толерантність, гендерна рівність, культурно-естетичні цінності особистісного та суспільного життя, які визначені тріадою істини, добра та краси.

Піднімаючи питання компетентностей фахівця з управління, слід зазначити різноаспектність даної проблеми. Сам термін «компетентність» у «Енциклопедії бізнесмена, економіста, менеджера» означає «поняття, яке висвітлює аспекти поведінки людини, пов'язані з виконанням роботи, визначає основну характеристику особистості, яка досягла або здатна досягти високих результатів у діяльності. Це характеристика індивідуальної специфіки кожного окремого суб'єкта як носія компетенції, вимірюване вміння, здатність, знання або поведінкова характеристика, необхідні для успішного виконання певної роботи» [4, с. 291]. «Професійна компетентність, як зазначає І. Іванова – це практична реалізація професійних здібностей та ділових якостей працівника в їх синергетичному взаємозв'язку і взаємозалежності» [5, с. 300].

Успішність менеджера як фахівця визначається сукупністю психологічних, педагогічних, професійних, ділових якостей та компетентностей.

До культурно-психологічних якостей відносять моральні чесноти та ідеали, культурно-естетичний рівень, комунікативні здібності, емоційний інтелект тощо.

Справедливість та чесність, відповідальність та почуття обов'язку, розсудливість та тактовність, толерантність та ввічливість, мужність та стійкість є тими якостями, що характеризують людське. Як зазначав проф. В. Скотний: «Головне – бути людиною». І цей життєвий лейтмотив мого Вчителя повинен бути основою у формуванні особистості будь-якої професії. Адже людина – творець історії і ці чесноти повинні бути їй необхідно притаманними. «Народи, держави досягали свого розквіту, коли полководці, князі, королі, царі, імператори, шахи, президенти, генеральні секретарі, суспільство в цілому дотримувалися загальнолюдських принципів, тобто встановлених норм і правил повсякденної поведінки. Зазначене покладено в основу 10 заповідей у християнстві, 12 принципів морального кодексу будівника комунізму і т.п. В основі всіх філософських та віровчень – розвиток Людини, бережливе ставлення до Природи. Нинішнє й майбутнє покоління мають дотримуватися давно закладених принципів розвитку цивілізації. У більшості ж випадків принципи, як це не прикро, як це не боляче, ігноруються» [2, с. 229].

Сукупність цінностей та пріоритетів, моральних, естетичних, емоційних якостей складають зміст культури, відтак формують поведінку особистості. Культурна складова сучасного управлінця демонструє його освіченість, національну свідомість. Беззаперечно високе мистецтво має великий духовний вплив. Кожен свідомий європейець наповнений почуттям гордості за свою національну культуру. Філософським проблеми мистецтва, етичним функція музики, загальнокультурному рівню виховання відводиться в європейських країнах вагома роль. Доктор мистецтвознавства Любов Кияновська наводить цьому чудовий приклад, коли «в одному з українських університетів французькі педагоги відбирали кандидатури студентів для не мистецького! стажування у Франції. Перевіряючи загальний рівень знань французької культури і мистецтва, запитали найбільш ймовірного претендента на закордонну стипендію: хто такий К. Дебюссі? Студент, розгубившись, пробурмотів, що то, мабуть, один із колишніх прем'єр-міністрів країни. Кандидатуру студента відкинули через слабе знання і неповагу до мистецтва і культури Франції. Бо заберіть сто видатних імен у Франції, то що залишиться від цієї Франції? Кожна шануюча себе нація намагається якомога повніше представити свою культуру, на її надбання вихованими поколіннями. А тепер запитаймо себе, чи переймається наша освіта загальнокультурним

рівнем своїх вихованців? Чи знають наші вихованці тих «сто імен», що складають гордість своєї культури? Чи знають люди з вищою освітою, хто такий Бортнянський і що, крім національного гімну «Ще не вмерла України» написав М. Вербицький? Належна увага до предмету музика (тепер уже мистецтва – З.Г.) в школі, добре продумана методика (стратегія і тактика) викладання допомогли б розв'язати значно більший клубок проблем – насамперед проблем етичного і світоглядного плану» [6, с. 260]. Широта та глибина освіченості, рівень самосвідомості керівників сприяє глибшому розумінню широких актуальних проблем сучасності та бачення шляхів їх вирішення.

Також хочемо зупинити нашу увагу на важливих емоційних складниках як успішної управлінської діяльності, так і життя загалом. Вміння керувати своїми емоціями, рівень емпатії, емоційна стриманість чи імпульсивні дії формують та визначають життєвий успіх кожної людини. Значимість емоційного інтелекту в менеджменті є беззаперечною. На думку дослідників емоційного інтелекту Р. Купера і А. Савафа: «...якщо інтелектуальною рушійною силою в бізнесі ХХ ст. був IQ, то ... на початку ХХІ ст. це буде EQ» [10, с. 27]. Побуває думка вчених, що люди з високою емоційною чутливістю набагато частіше стають ефективними лідерами. Д. Гоулман зазначає: «На найвищому рівні моделі компетентного управління, як правило, на 80 чи 100% складаються із здібностей, котрі ґрунтуються на емоційному інтелекті. Як сказав керівник відділу досліджень у фірмі, яка займається доббором персоналу на керівні посади, «виконавчих директорів наймають, беручи до уваги їхні інтелектуальні здібності й досвід у веденні бізнесу, а звільняють за відсутність емоційного інтелекту» [3, с. 16–17].

Складовою емоційного інтелекту є комунікативні навички. На сьогоднішній час як ніколи визначає успішність керівника рівень сформованості комунікативних вмінь та комунікативної культури. Сучасний ринок праці демонструє дисбаланс у сфері зайнятості, безробіття та девальвацію дипломів багатьох спеціальностей. При прийомі на роботу сучасні роботодавці віддають перевагу професіоналізму у всіх його проявах – зокрема і вмінно спілкування. Психологічна культура особистості проявляється саме через спілкування і є індикатором її рівня. Мовлення сучасного фахівця в цілому, повинно бути візрцем, основаним на використанні літературної мови, багатим, лексично різноманітним. Слід розуміти, що якщо комунікація – (від лат. *communicatio* – єдність, передача, з'єднання, повідомлення, пов'язаного з дієсловом лат. *communis* – роблю спільним, повідомляю, з'єдную, похідним від лат. *communis* – спільний) – це процес обміну інформацією (фактами, ідеями, поглядами, емоціями тощо) між двома або більше особами [8, с. 28], то комунікативні здібності – це якісна продуктивна спілкувальна діяльність людини. Найвищою розкішню називав людське спілкування Антуан де Сент-Екзюпері.

За стилями спілкування є авторитарним, демократичним і ліберальним. Авторитарному стилеві властивий

диктат, який перетворює одного з учасників комунікативної взаємодії на пасивного виконавця, пригнічуючи його самостійність та ініціативу. Демократичний стиль ґрунтується на глибокій повазі, довірі, а ліберальний характеризується нестійкою позицією керівника, що через пасивність, незацікавленість, нечіткість чи брак відповідальності може приводити до некерованості процесу управління.

Здатність адекватно, неупереджено і точно сприймати особистісні якості та конкретні вчинки особистості (підлеглих, колег), тонко відчувати їх мотиви, переживання, розуміти їх індивідуальні та вікові особливості характеризує перцептивний аспект спілкування. Завдяки перцептивній функції виробляється характеристика, образ іншої людини. Адже по зовнішніх особливостях, поведінці, одягу співрозмовника можна розуміти його психологічні риси. У психології цей феномен сприйняття особою іншого індивіда називається соціальною перцепцією.

Вимогою фаховості управлінця є творчість, що є похідною інтелекту, мислення, уяви. Життя доводить, що в складних умовах, в умовах, що постійно змінюються, найкраще орієнтується, приймає рішення, працює людина творча, гнучка, креативна, здатна до генерування і використання нового (нових ідей і задумів, нових підходів, нових рішень). Творчість не виростає на порожньому місці, творчість – властивість, як правило, професіоналів своєї справи, які ефективно працюють у відповідній галузі. Вимога творчості, – зазначає проф. О. Вишневський, – вимога християнства, що є головною передумовою саморозвитку як окремої людини, так і суспільства. Якщо це вічне джерело потреби творчості перекривається, як це було зроблено за комуністичного режиму, людина деградує, а за нею занепадає і суспільство [1, с. 209].

Висновки. Одним з основних пріоритетів нашої держави є успішна реалізація курсу європейської інтеграції. Реформування та удосконалення української системи освіти потребує адекватного усвідомлення історичних ключових процесів, що відбуваються в ЄС та загалом у Європі задля формування нової генерації освічених фахівців.

Важливим чинником успішної освітньої євроінтеграції є вміння організовувати, керувати, покращувати всі сторони освітнього процесу, вміння аналізувати, осмислювати, вирішувати проблемні ситуації. Сукупність цінностей та характеристик, знань та вмінь, досвіду та практик сучасного фахівця з управління освітньою діяльністю визначає хід розвитку суспільства.

Освіта, будучи тісно взаємозалежною із всіма складовими життєдіяльності людини вплетена в канву соціальної сфери. І, безперечно, майбутнє – за освіченими та культурними людьми, адже світоглядні, ціннісні координати-регулятори людської поведінки мають великий вплив на рушійні сили людства. Власне тому культурно-естетична складова формування успішних керівників, освітніх процесів, розвитку суспільства є пріоритетною темою наших подальших наукових пошуків.

Список використаних джерел:

1. Вишневський О. Теоретичні основи сучасної педагогіки. Дрогобич : Коло, 2006. 604 с.
2. Герасимчук В. Освіченість, рішучість лідера як фактор успіху сталого розвитку. *Маркетинг і менеджмент інновацій*. 2012. № 2. С. 227–239.
3. Гоулман Д. Емоційний інтелект / переклад з англійської С.-Л. Гумецької. Харків : Віват, 2018. 512 с.
4. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера / За ред. Р. Дяківа. Київ : Міжнародна економічна фундація, 2000. 704 с.
5. Іванова І. В. Професіоналізація менеджменту : монографія. Київ : Нац. торг.-екон. ун-т, 2006. 695 с.
6. Кияновська Л. Музичне виховання як національна проблема. *Музична україністика : сучасний вимір : Збірник наукових статей* / Ред.-упор. М. Ржевська. Київ – Івано-Франківськ, 2008. Вип. 2. С. 257–266.
7. Кремень В. Якісна освіта: вимоги ХХІ століття. URL: https://dt.ua/EDUCATION/yakisna_osvita_vimogi_hhi_stolittya.html

8. Почепцов Г. Теорія комунікації. Київ : Видавничий центр «Київський університет», 1999. 308 с.
9. Роль університету у розвитку лідерського потенціалу суспільства: концептуальні засади / Авторський колектив: О. Аарна, Д. Гудонісне, О. Гузар та ін.; за заг. ред. С. Калашнікової. Київ : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. 100 с.
10. Conger, J. A. & Kanungo, R. N. Charismatic leadership in organizations. Thousand Oaks, CA : Sage, 1998.

References:

1. Vyshnevskiy O. (2006) Teoretychni osnovy suchasnoi pedahohiky [Theoretical foundations of modern pedagogy]. Drohobych: Kolo, 604 p.
2. Herasymchuk V. (2012) Osvichenist, rishuchist lidera yak faktor uspihku staloho rozvytku [Education, determination of the leader as a factor for the success of sustainable development]. *Marketynh i menedzhment innovatsii*, no. 2, pp. 227–239.
3. Goleman D. (2018) Emotsiynyi intelekt [Emotional intelligence] pereklad z anhliiskoi S.-L. Humetskoi. Kharkiv: Vivat, 512 p.
4. Diakiv R. (2000) Entsyklopediia biznesmena, ekonomista, menedzhera [Encyclopedia of a businessman, economist, manager]. Kyiv: Mizhnarodna ekonomichna fundatsiia, 704 p.
5. Ivanova I. (2006) Profesionalizatsiia menedzhmentu: monohrafiia [Professionalization of management: monograph]. Kyiv: Nats. torh.-ekon. un-t, 695 p.
6. Kyianovska L. (2008) Muzychnye vykhovannia yak natsionalna problema [Musical education as a national problem] *Muzychna ukrainistyka: suchasnyi vymir: Zbirnyk naukovykh statei / Red-upor. M. Rzhavska*. Kyiv – Ivano-Frankivsk, vol. 2, pp. 257–266.
7. Kremen V. (2013) Yakisna osvita: vymohy XXI stolittia [Quality education: requirements of the 21st century]. Available at: https://dt.ua/EDUCATION/yakisna_osvita_vimogi_hhi_stolittya.html (accessed 16 August 2022).
8. Pocheptsov H. (1999) *Teoriia komunikatsii*. [Communication theory]. Kyiv: Vydavnychiy tsentr «Kyivskiy universytet», 308 p.
9. Kalashnikova S., Aarna O., Hudoniene D., Huzar O. (2014) Rol universytetu u rozvytku liderskoho potentsialu suspilstva: kontseptualni zasady [The role of the university in developing the leadership potential of society: conceptual foundations]. Kyiv: DP «NVTs «Priorytety», 100 p.
10. Conger J. A., Kanungo R. N. (1998) Charismatic leadership in organizations. Thousand Oaks, CA: Sage.

THE ART OF MANAGEMENT OF EDUCATIONAL ACTIVITIES IN THE CONTEXT OF EUROPEAN INTEGRATION: THE CULTURAL AND AESTHETIC COMPONENT

Summary. At the current stage, the process of transformation of educational processes of Ukraine in the direction of European integration is an important factor in the development of both national and world civilization. This process is determined by a complex of international and domestic factors and prerequisites. Peculiarities of their interaction, influence on innovative processes in the modern development of education are the subject of scientific research and determine the relevance of this study. The educational complex is a component of the national economy, therefore the successful organization of the educational policy of Ukraine is a guarantee of raising the standard of living of the entire society. Today, in the conditions of the war, these issues are becoming culminatingly relevant. One of the prerequisites of a successful process of European integration is the improvement of the management of educational activities, hence the formation of the components of an effective profile of a modern education manager, his competencies in accordance with the requirements of the time. The ability to learn throughout life helps to keep up with the world and adapt to the changing conditions of the labor market. Since the education manager works with a living «product» – teachers, other employees, students, parents, then, unlike the manager of commercial or industrial organizations, the responsibility of such activities is much higher, because the final product of education management is the individual. It is noted that the art of management, as well as the art of education, treatment are the most difficult of the arts. The fate of the surrounding environment, all its subjects, the fate of the present and the future depends on the personality of the leader, his values, priorities, skills, knowledge, talent, creativity, etc. The article highlights the specific features of the art of management, which covers a large number of directions and types of activities, including psychological-pedagogical, cultural-organizational, economic, managerial, dominance of the communicative function, aesthetic culture, creative nature, etc. This problem is highlighted taking into account the synthesis of scientific research in various fields – pedagogy, philosophy, psychology, management, culture, art in the context of modern European integration processes.

Key words: European integration, educational activity, manager of education, competences, culture, aesthetic education, emotional intelligence.